

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 15.09.2020
Kabul Tarihi / Date Accepted : 10.05.2021
Yayın Tarihi / Date Published : 15.09.2021

 <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2021.21.64908-795440>

SIYASİ PARTİLERİN EĞİTİM POLİTİKALARININ NEOLİBERALİZM BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Hakkı KAHVECİ¹

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, siyasi partilerin eğitim politikalarının neoliberalizmle ne düzeyde ilişkili olduklarını ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda TBMM’de grubu bulunan AK Parti, CHP, MHP, İYİ Parti ve HDP’nin parti programlarındaki eğitimle ilgili hedefleri incelenmiştir. Siyasi partilerin parti programları dışındaki diğer beyanatlari analiz kapsamına alınmamıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Analizde eğitimle ilgili hedefler öncelikle tespit edilmiştir. Bu hedefler kodlanarak kategorilere ve temalara ayrılmıştır. Siyasi parti programlarının eğitim başlığındaki hedefleri incelendiğinde AK Parti, CHP, İYİ Parti ve MHP’nin birçok noktada benzer hedeflerinin bulunduğu görülmektedir. Neoliberalizmin benimsediği rekabet, başarı, yetenek gibi anahtar kavramlar çeşitli düzeylerde bu partilerin programında yer almaktadır. AK Parti, CHP ve İYİ Parti özel sektörü destekleme ve özel sektörle iş birliğini güçlendirme hedefleriyle daha neoliberal bir çizgi benimsemektedir. Diğer taraftan bu dört partinin programında neoliberalizmle kısmen çelişebilecek farklı toplumsal hedefler de görülmektedir. Ancak bu toplumsal hedefler partilerin ideolojik dayanaklarından dolayı küçük farklılıklar göstermektedir. Bu noktada en güçlü toplumsal vurgu milliyetçilik ve üniter devlet söylemiyle MHP’ye aittir. HDP ise eğitimde kamunun etkinliğine vurgu yapmaktadır. Sınavlar yoluyla ayrıştırmaya ve öğrencilerin rekabete sürüklenmesine karşı çıkmaktadır. Ekonomik bağlamda neoliberalizmi reddettiğini ifade etmektedir. Ancak çok kültürlülük ve kimlik siyasetine önemle vurgu yapmaktadır. Bu nedenle HDP’nin ekonomik alanın dışında kalan eğitim politikalarının postmodern ve neoliberalizme yakın olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi partiler, eğitim, eğitim politikaları, neoliberalizm

AN ANALYSIS OF POLITICAL PARTIES’ EDUCATION POLICIES IN THE CONTEXT OF NEOLIBERALISM

ABSTRACT

The aim of this study is to expose the proximate of the education policies of political parties to neoliberalism. For this aim, the educational policies of AK Party, CHP, MHP, IYI Party, and HDP, who have a group in the Grand National Assembly of Turkey, are analyzed. Other declarations which are out of political parties programs are not in analysis extension. In this study, the content analysis technique is used, which is a qualitative research method. In the analysis, educational objectives were determined first. These objectives are coded and divided into categories and themes. When looking at the party’s program of educational aims, clearly seen that AK Party, CHP, IYI Party, and MHP have so many similar purposes. Key concepts such as competition, success, and skill adopted by neoliberalism are included in the programs of these parties at various levels. AK Party, CHP, and IYI Party adopt a more neoliberal line with the goals such as supporting the private sector and strengthening cooperation with the private sector. On the other hand, different social goals are also seen in the program of these four parties, which may partially contradict neoliberalism. These social goals differ slightly due to the ideological foundations of the parties. At this point, the strongest social emphasis belongs to the MHP with its nationalism and unitary state discourse. According to HDP programs, they emphasize the efficiency of public schools in education. They argue against separating by way of examination and competitive pressure on students. HDP expresses that they reject neoliberalism in the context of economic policies. On the other hand, they emphasize the importance of pluralism and identity politics in education. Hence, it can be said that HDP’s educational policies outside the economic field are post-modernist and close to neoliberalism.

Keywords: Political parties, education, education policies, neoliberalism

¹ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, hakkikahveci@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8578-5622>

1. GİRİŞ

Neoliberalizm ekonomik ilişkiler ile bireysel ve toplumsal yaşamın işleyişinde güçlü bir etkiye sahip olan politikalar bütünü olarak tarif edilebilir. Neoliberalizmin herhangi bir politikadan farklı yanı hem küresel ölçekte tüm dünyayı yorumlama ve yönlendirme gücüne sahip olması hem de yaşamın her alanını ve anını etkileyebilmesidir. Freeman'ın (2015) da belirttiği gibi neoliberalizmi anlayabilmek için öncelikle daha farklı olsa da tarihsel olarak dayandığı liberalizmi bilmek gerekmektedir.

Bireysel özgürlükleri temel alan politik bir sistem olan liberalizm (Smith, 1968) bireyin ekonomik, sosyal ve siyasi yönden özgürlüklerini kazanmasını ve korumasını amaçlar (Yayla, 2014, s. 140). Liberalizm en öz şekliyle, "bireyci bir toplum" tasavvuruna dayanmaktadır. Çünkü liberallere göre birey en temel varlıktır. Toplum, sınıf gibi bütünsel yapılar bireylerden meydana gelir (Yayla, 2002, s. 149). Liberal düşünceye göre toplumsal düzen ve adaletili bölüşümün sağlanması ancak her bireyin kendi gayretlerinin karşılığını rekabet ortamı içinde alması ile mümkün olur. Bunu üst otoritelerin planlaması ve kolektivist politikaları sağlayamaz (Hayek, 2004, s. 50). Liberalizm bireylerin ekonomik ve sosyal yönden belli amaçlar doğrultusunda yönlendirilmesine, kamu yararı adına belirlenmiş bir toplumsal düzene veya nesnel kabul edilmiş amaç için çalışmaya zorlanmasına karşı çıkmaktadır. Bunun yerine hukuka dayalı, kolektif amaçlara dayanmayan, her bireyin kendi amaçları doğrultusunda yaşayacağı, kendiliğinden doğan düzenle, özgür ve ortak çıkarlara ulaşılacağına inanılır. Kendiliğinden doğan düzen ekonomik anlamda serbest piyasa düzenini de zorunlu kılar (Yayla, 2014, s. 170). Serbest piyasa Adam Smith'e göre öyle işlemelidir ki doğal ya da adil fiyatlar kendiliğinden oluşsun ve bu fiyat hem satıcı hem de alıcı için kazançlı olsun. Smith'e göre serbest piyasa herkesin kazançlı çıkmasını sağlayacaktır (Foucault, 2015, s. 45). Liberal düşünceye göre serbest piyasa ekonomisinde her birey alıcı ve satıcı olarak seçim özgürlüğüne sahiptir. Bu özgürlükle de herkes eşit şansa sahip olarak ekonomik etkinliklere katılabilir (Örs, 2015). Liberalizm serbest piyasa ve rekabetçi ekonomiyi desteklerken devletin de sınırlı bir yetki alanında olmasını ve bireylerin kendi çıkarları ile hareket edebilmelerini engellememesi gerektiğini savunmaktadır (Yayla, 2014). Liberal düşüncede bireyler sadece ekonomik olarak değil, ekonomi dışı alanlarda da özgür olmalıdırlar. Çünkü bireyler ahlaki özne olarak kendi "iyi" anlayışlarını belirleyebilme ve ahlaki tercihlerini doğru bir şekilde yapabilme potansiyeline sahip rasyonel varlıklardır. Rasyonel olmaları her zaman kendileri için doğru karar vereceklerini garanti etmemektedir. Ancak yanlış kararların sorumluluğu da bireyler tarafından üstlenilmelidir (Freeman, 2015).

Özellikle Avrupa ve ABD'de çok etkili olan liberalizm 20. yy. başlarında ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Ekonomik ve sosyal sorunların derinleşmesi karşısında liberalizmin nasıl korunacağı üzerine tartışmalar yaşanmıştır (Dardot & Laval, 2012). Yaşanan bu tartışmalarda devletin sosyal refahı artıracak politika geliştirmesi ve bu yönde harcama yapması gerektiğini ifade eden Keynes ve takipçilerinin teorileri 20. yy. ortalarından itibaren kabul görerek devlet politikalarında etkili olmuştur (Bayraktar, 2012; Blau, 1989). Öte yandan Keynes'in devletin etkinliğini artıran teorilerine şüpheyle bakan diğer liberal teorisyenler neoliberalizmin düşünsel temellerini oluşturacak teoriler üretmeye girişmişlerdir. Ancak klasik liberalizmin referans alınmasıyla oluşturulan yeni teoriler Keynesçi politikaların zora düştüğü 1970'li yıllara kadar ilgi çekmemiştir. 1970'li yıllardan itibaren de neoliberalizm etkili olmaya başlamıştır (Harvey, 2015, s. 19-21).

Neoliberalizm kavramsal olarak politik ve ekonomik yönetim formlarının serbest pazar ilişkilerinin genişlemesi üzerine kurulu olmasını ifade etmektedir (Larner, 2006). Neoliberal teorisyenler liberallerin aksine devletin neye müdahale edip etmeyeceğini tartışmak yerine neye, nasıl müdahale edileceği üzerine düşünce üretmişlerdir. Dolayısıyla neoliberaler sınırlandırılmış ve etkisi küçültülmüş bir yönetimden ziyade piyasa normlarının her alanda uygulanabilmesi için bir iktidarın nasıl işlev göreceği üzerine yoğunlaşmışlardır (Foucault, 2015, s. 114). Bu genişleme neoliberalizmin maliye ve ekonomiyle sınırlı olmadığını; bütün insanların yaşama, hissetme, düşünme ve ilişki kurma biçimini etkilemesini ifade etmektedir. Yani neoliberalizm piyasa ilişkilerini ve rekabeti ekonomik ilişkilerin dışına taşıyarak hayatımızın her yönünü içerecek şekilde yapılandırmaktadır. Böylece birey sadece ekonomik ilişkilerinde değil, hayatının ekonomik olmayan her yönünde kendisini tıpkı bir şirket gibi görerek davranmaya yönelmektedir (Dardot & Laval, 2012, s. 1; Foucault, 2015, s. 200). Neoliberalizm bir ticaret toplumu yaratmak yerine rekabetin yönetim ve toplumsal ilişkilerin tamamına yayılması gerektiğini savunmaktadır. Böylece her birey girişimci, rekabetçi ve üretim insanı olarak kendi kendisini yönetecek bir konumda olacaktır (Foucault, 2015, s.128). Ayrıca neoliberalizm düzenli ve istikrarlı bir toplum yerine düzensizlik, belirsizlik ve toplumsal çatışmalarla kendini sürekli kılmaktadır. Dolayısıyla yönlendirilen özgürlükleriyle piyasa şartlarına maruz bırakılan bireyler bu belirsizlik ve çatışmalar içinde kendi başının çaresine bakmaya ve yaşantılarının tüm sorumluluğunu almaya zorlanmaktadır (Gambetti, 2009). Neoliberal toplum, bireyselleştirilmiş bir toplumdur. Neoliberalizm bir olumsuzluğun veya eşitsizliğin giderilmesinde diğer insanların sorumluluk almaması gerektiğini savunur. Her birey belirsizliklere ve risklere karşı kendi önlemini almakla yükümlüdür (Foucault, 2015, s. 125).

Neoliberalizmin genişlemesi "küreselleşme" olgusuyla da ele alınmaktadır. Küreselleşme Baudrillard'a (2010) göre teknolojinin, pazarın, iletişimin dünya çapında egemen kılınmasıdır. Bauman'a (2005, s. 98-108) göre devlet

piyasaların reklamını yaparak sosyal sorumluluklarından kendini çekmeye çalışmaktadır. Yerel hükümetler için küresel finans ve şirketlerin ülkeye gelmesi büyük bir müjde olarak kabul edilmektedir. Neoliberal düzende siyaset ve devlet politikaları da dönüşmektedir. Olssen vd.ne (2004) göre neoliberalizm devletlerden rekabeti ve özel girişimleri özendirerek bir rolü oynamasını istemektedir. Dardot ve Laval'a (2012, s. 158) göre ekonomide devletlerin bağımsız politik gücü azalmış, sermaye grupları devlet politikalarında etkin olmuşlardır. Neoliberalizmin gerçek etkisi de burada gözükmektedir. Devlet klasik liberallerin istediği gibi küçülmekte ve "bırakınız yapsınlar"çılara tüm alanı bırakmamaktadır. Bunun yerine hem kendisini hem de toplumu oluşturan tüm bireyleri aralıksız süren rekabete yönlendirmekte ve piyasanın ilkelerine uyduracak mekanizmaları kurmaktadır. Neoliberal ilkeler ekonomi alanında esnek üretim modelini getirirken kolektif yapılar içindeki emek dünyasını zayıflatmış ve insanları ekonomi dışında da girişimci olmaya zorlamıştır. Böylece geçmiş kapitalist uygulamalarda yer alan bazı değerler silinerek yerine geçici değerleri getirmiş ve kolektif eylemleri engelleyecek başıboş bireycilik etkin olmuştur (Harvey, 1997, s. 196). Yönetim ve toplumsal ilişkilerde yaşanan dönüşüm Bauman'a (2005, s. 8, 20-23) göre bir taraftan birleştirirken, diğer taraftan bölmektedir. İletişim ve ulaşım alanındaki teknolojik gelişim zaman/mekân sıklığı yaratmakta ve böylece uzaklık-yakınlık, iç-dış gibi ayrımlar ortadan kalkarak özgünlükler yok olmaktadır. Bu durum cemaat içi sıklı ilişkileri gevşeterek cemaatler arası alışverişi öne çıkarmaktadır. Yönetimin yeniden yapılanması bireyin kurumlar ve diğer bireylerle ilişkisine genel bir güvensizliği aşıl原因arak insanların görev bilinci ve aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır. İnsanlar toplumsal bağlarından koparak sadece bencil çıkarlarının peşinde koşan hizmet tüketicilerine dönüştürülmektedir. Herkes kendi gücüne göre hizmetlerden faydalanacağı ve tercihleriyle sadece kendini sorumlu tutacağı bir hayata zorlanmaktadır (Dardot & Laval, 2012, s. 359). Bireysel hayat, çıkarların, rekabetin ve geleceğin belirsizliklerinin üzerine inşa edilmekte, düzensizlik ve belirsizlik dünyanın yeni düzeni hâline getirilmektedir (Bauman, 2005, s. 69). Eski kurumların, geleneklerin ve alışkanlıkların yerine her türlü ilişkinin ve işleyişin piyasa normlarına göre yeniden kurulması Harvey'in (2015) deyiimiyle "yaratıcı yıkım" olmaktadır.

Neoliberalizm güçlü merkezî yönetimler yerine merkezin yetkilerini sivil toplum örgütleri ve özel sektörle paylaştığı bir yerelleşme politikası benimseyerek Dünya Bankası aracılığıyla bunu dünyada yaygınlaştırmaktadır. Bu politika ile kamu yetkilerinin önemli bir kısmının yerelde taşra örgütleri, yarı özerk yönetimler ya da özel sektöre devri gerçekleşmektedir (Keskin, 2008). Katılımcılık, demokratikleşme, sivil toplumun güçlendirilmesi ve küreselleşmeye uyum ile yerelleşme politikaları reform olarak ülkelere sunulmakta ve neoliberal bir dönüşüm hedeflenmektedir (Ataay, 2015). Yerelleşme birbiriyle ilişkili de olabilecek dört alanda, farklı boyutlarda gerçekleşebilmektedir. Merkezî idarenin siyasi yetkilerinin taşradaki seçilmiş erklerle paylaşılmasını ifade eden siyasi yerelleşme, yerel otoritelere kaynak sağlama ve kullanma yetkisinin verildiği finansal yerelleşme, kamu sektöründen piyasadaki özel sektöre sorumluluk ve güç kayışını ifade eden piyasa yerelleşmesi ile eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmetlerin sunulmasında yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının artırılmasını ifade eden idari yerelleşme anlayışları yerelleşmenin boyutlarını içermektedir (Ayrangöl & Tekdere, 2016). Verimliliğin sağlanması, demokratik katılımın yükseltilmesi, ihtiyaçlara hızlı cevap verme gibi amaçlarla yerelleşme politikaları eğitim alanında da yaygınlaştırılmak istenmektedir. Ancak yerelleşme politikalarının ardında neoliberalizmin ajandasında eğitimin piyasalaştırılması, özel sektörün etkinliğinin artması, sonuç odaklı ve sınav başarısına indirgenmiş bir eğitim anlayışı bulunmakta, yerelleşme politikalarıyla elde edileceği iddia edilen avantajların ise kanıtlanmadığı görülmektedir (Ömür, 2016)

Neoliberal veya yeni kapitalist düzende özellikle zayıf ulus devletlere ulusal ve uluslararası sermaye gruplarına yol açmak ve onların istediği şekliyle yasal düzenlemeler yapmaktan başka şans bırakılmamıştır. Çünkü sermaye akışı ve küreselleşmeyle birlikte mekândan bağımsızlaşmış şirketlerin yatırımları devletlerin ekonomi politikalarından bağımsız yürütülmektedir. Böylece ulus devletlere bütün vatandaşları için onurlu ve müreffeh bir hayat vadini gerçekleştirmek yerine her bireyin kendini zenginleştirmesinin reklamını yapmakla yetinmesi neoliberalizm tarafından dayatılmaktadır (Bauman, 2005). Neoliberalizm bütün bireylerin kendisini rekabet ortamındaki bir şirket gibi tasavvur etmesi ve kendi sorumluluklarını alarak sözde kendi tercihlerine göre hareket etmesi için eğitime de büyük önem vermektedir. Devletten de bu yöndeki bir eğitim anlayışı için eğitime ciddi kaynak ayırmasını talep etmektedir. Devlet kendi kurumlarıyla beraber eğitim kurumlarını da piyasa mekanizmasına ve rekabete uyum sağlayacak şekilde kurgulamaya yöneltilmektedir. Aileler ve öğrenciler de kendi tercihlerinin sorumluluğunu alarak birçok alternatif arasından kendi çıkarlarına en uygun tercihleri yapması için yönlendirilmekte ve birer eğitim tüketicisi hâline gelmektedir (Dardot & Laval, 2012, s. 276-277). Neoliberalizmde öğrenciler piyasa koşullarına uyum sağladığı kadar başarılı sayılırken (Balta, 2005) sahip olunan bilgiler, yetenekler, tutumlar ve tüm olanaklar sermaye olarak görülmektedir (Foucault, 2015).

1.1. Siyasi partiler ve politika

Devletin çeşitli amaçlar doğrultusunda yapacağı etkinliklerin çeşitli esaslara göre düzenlenmesi politika olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2015). Devletin yürütmüş olduğu politikalar kamu adına yapılır ve kamu politikası adını alır. Kamuyu ilgilendiren politikaları üretme, uygulama veya var olan politikayı değiştirme işlemlerini hükümetler yapar (Birkland, 2001, akt. Aypay, 2015). Devletin yasama ve yürütme gücü siyasi partiler

aracılığıyla kullanılmaktadır. Siyasi partiler ülkenin toplumsal yapısını korumayı, geliştirmeyi ya da değiştirmeyi amaçlayan, amaçlarını belirli siyasi ideolojilerin ya da sınıfların dünya görüşünü temel alarak hazırladıkları programlarına yansıtan ve hedeflerini gerçekleştirebilmek için seçimleri kazanma yoluyla yasama ve yürütme gücünü elde etmeye çalışan siyasal örgütlerdir (Özdemir & Atılğan, 2018, s. 239). 2870 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda siyasi partiler *“Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır.”* şeklinde tanımlanmıştır. Çok partili demokrasilerde hükümetler seçimle iş başına gelen siyasi partiler veya bu partilerin desteklediği cumhurbaşkanı adayı tarafından kurulmaktadır. Bu nedenle partiler düşüncelerini ve toplum adına yapmak istediklerini parti programında ifade etmektedir. Siyasi parti programları partilerin hükümette etkin olmaları hâlinde uygulayacakları politikalar hakkında genel bilgileri içermektedir. Bu programlardan partinin dayandığı felsefeleri, ideolojileri, benimsediği ekonomik modeli ve idealize ettiği toplum ve birey anlayışını genel çerçevede de olsa anlamak mümkün olabilmektedir. Her siyasi partinin ideolojik olarak benimsediği ilkeleri bulunmaktadır. Partilerin ideolojik olarak temellendiği ideolojik bakış açısı iktidarın elde edilmesi sonrasında her alanda olduğu gibi eğitim alanındaki politikaları da doğrudan etkileyecektir. Gutek'e (2001, s. 181-183) göre ideoloji eğitime ilişkin hedeflerin, öğretim programlarının ve okul çevresindeki değerlerin belirlenmesinde doğrudan etkili olabilmektedir. Bu etki ise uzun vadede bireylerin ve toplumun egemen ideoloji bağlamında dönüşümüne yol açacak kadar büyüktür. Althusser (1994) de devletin en önemli ideoloji aktarma aracının eğitim ve okullar olduğunu öne sürmektedir. Devlet, benimsediği ideolojiyi aktarmak ve idealize ettiği toplum modelini gerçekleştirmek için eğitimi kullanmaktadır. Devleti yönetmeye talip olan siyasi partiler de benimsedikleri görüş ve düşünceleri topluma aktararak hedeflerinin gerçekleşmesini ve devamlılık kazanmasını eğitim yoluyla sağlamak istemektedir. Bu amaca ulaşmak için devletin gücü, araçsal bir işleve sahiptir. Siyasi partiler hem idealize ettikleri toplum ve bireye ulaşabilmek için hem de ekonomik alandaki politikalarını uygulayabilmek için eğitimi en önemli politika alanı olarak görürler. Ayrıca eğitim politikaları ekonomi gibi diğer alanlardaki politikalarla da çok yakın ilişki içindedir. Kızıllık'a (2007) göre sanayi öncesi usta-çırak ilişkisinden sanayi devrimi sonrasında kapsayan ve günümüze kadar gelen süreçte kitlesel eğitimin insan yetiştirmeye dönük amaçlarının belirlenmesinde ekonominin ayrı bir önemi olmuştur.

24 Haziran 2018 seçimleri sonucuna göre Türkiye Büyük Millet Meclisinde grup kurma yeterliliğine sahip milletvekili çıkaran beş siyasi parti bulunmaktadır. Bu partilerden Adalet ve Kalkınma Partisinin (2019, s. 22-25) resmî tüzüğünde partinin kısaltmasının AK Parti olduğu belirtilmektedir. Tüzükte ekonomik olarak piyasa ilkelerine bağlılık, toplumsal açıdan bireylerin her türlü özgürlüğüne ve bireysel farklılıklara saygılı olmak, cumhuriyetin temel ilkelerine bağlılık, demokrasinin ve çoğulculuğun korunması, aile ve diğer toplumsal kurumların geliştirilip yaşatılmasına vurgu yapılmaktadır. 2017 yılında eklenen bir madde ile de “Tek Millet, Tek Bayrak, Tek Vatan, Tek Devlet” ilkesi benimsenmiştir. Bu ifadelerden partinin muhafazakâr, demokrat ve liberal bir ideolojiye sahip olduğu görülmekte ve 2017'de tüzüğe yansıyan maddeyle de mevcut ideolojinin milliyetçilikle yakınlaştığı dikkat çekmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi (2018, s. 9-11) tüzüğünde Atatürk ilkelerine güçlü bağlılığını, vatandaşlar arasında eşitliği, demokrasiyi, bireyselliği, yoksullukla mücadeleyi öne çıkarmaktadır. Ayrıca kendisini demokratik sol bir ideolojik temelde tanımlamaktadır. Milliyetçi Hareket Partisi (2009b, s. 15-20) tüzüğünde milliyetçiliğe geniş ölçüde ve güçlü vurgularla yer vermesiyle dikkat çekmektedir. Toplumculuk, insan haklarına saygı, demokrasi ve hukukun üstünlüğü yanında ekonomide hür teşebbüsü destekleyici ifadeleri de milliyetçi ideolojinin yanında yer alan ilkeleri oluşturmaktadır. 2017 yılında MHP'den ayrılan bazı siyasilerin öncülüğünde kurulmuş olan İYİ Parti (2019, s. 5) tüzüğünde millî birlik ve bütünlüğe, cumhuriyetin temel ilkelerine, millî kültür değerlerine, demokrasiye, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına bağlılık beyanları dikkat çekmektedir. Bu beyanlarla partinin milliyetçi ve muhafazakâr çizgiye yakın olduğu, aynı zamanda demokrat ve liberal değerleri de benimsediği söylenebilir. Halkların Demokrasi Partisi (2014) tüzüğünde eş cinseller, kadınlar, emekliler, işçiler gibi grupları ezilenler olarak kabul etmekte ve anadilde eğitim, farklı kültürler için eşitlik, kapitalizm ve milliyetçilik karşıtlığı ile Kürtler ve ezilen gruplar için mücadele gibi ifadeleri öne çıkarmaktadır. HDP'nin tüzüğündeki bu ifadelerden yola çıkarak sosyalist sol ideoloji zemininde çok kültürlü yaşamı savunan, yerleşmeci ve ulus devlet karşıtı bir politika yürüttüğünü söylemek mümkündür.

1.2. Araştırmanın amacı

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de etkili olan siyasi partilerin resmî parti programlarındaki eğitimle ilgili hedeflerinin “neoliberalizm” bağlamında incelenmesi yoluyla bu partilerin eğitim politikalarının neoliberalizmle hangi yönde, bağlamda ve ne düzeyde ilişkili olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 1- AK Parti'nin (Adalet ve Kalkınma Partisi) eğitimle ilgili hedefleri neoliberalizmin bireysel, ekonomik, sosyal, siyasal boyutlarıyla hangi yönde ve ne düzeyde ilişkilidir?

- 2- CHP'nin (Cumhuriyet Halk Partisi) eğitimle ilgili hedefleri neoliberalizmin bireysel, ekonomik, sosyal, siyasal boyutlarıyla hangi yönde ve ne düzeyde ilişkilidir?
- 3- MHP'nin (Milliyetçi Hareket Partisi) eğitimle ilgili hedefleri neoliberalizmin bireysel, ekonomik, sosyal, siyasal boyutlarıyla hangi yönde ve ne düzeyde ilişkilidir?
- 4- İYİ Parti'nin eğitimle ilgili hedefleri neoliberalizmin bireysel, ekonomik, sosyal, siyasal boyutlarıyla hangi yönde ve ne düzeyde ilişkilidir?
- 5- HDP'nin (Halkların Demokrasi Partisi) eğitimle ilgili hedefleri neoliberalizmin bireysel, ekonomik, sosyal, siyasal boyutlarıyla hangi yönde ve ne düzeyde ilişkilidir?

1.3. Araştırmanın önemi

Devletin kontrolünde bulunan eğitimle ilgili temel politikaların yürütülmesinde izlenecek yol önemli ölçüde iktidardaki siyasal partiler tarafından belirlenmektedir. Siyasal partilerin belirledikleri ve iktidar oldukları takdirde uygulamaya çalıştıkları eğitim politikaları toplumun tüm kesimlerini doğrudan ve dolaylı yoldan ilgilendirmektedir. Bireysel ve toplumsal açıdan çok yönlü etkileri olan neoliberalizmin siyasal partilerin eğitim politikalarıyla hangi yönde ve ne düzeyde ilişkili olduğunun ortaya çıkarılması da eğitimden faydalanan bireylere ve ilgili araştırmacılara faydalı olacaktır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın modeli

Siyasi partilerin resmî parti programları partilerin yetkili kurullarınca kabul edilmiş yazılı metinler olup partinin geleceğe dönük hedeflerini ve uygulamak istediği politikalarla bireye, topluma ve ülkeye bakış açısını yansıtan en detaylı metinlerdir. Bu tür metinlerde bulunan anlam, mesaj ve sembollerin ortaya çıkarılıp yorumlanmasında etkili bir yöntem olarak kabul edilen içerik analizi yöntemi benimsenmiştir. Sosyal bilim araştırmalarında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizinde yazılı ve görsel her türlü materyalin içerikleri açık ya da örtük kodlamalar yapılarak çözümlenir. Örtük kodlamalarla yapılan içerik analizi metindeki örtük anlamın ortaya çıkarılmasına imkân sağlar (Neuman, 2007, s. 466-468). İçerik analizinde öncelikle analiz edilecek metin okunarak temalar belirlenir. Daha sonra bu temalar metnin yeniden incelenmesi ile belirginleştirilir (Neuendorf, & Kumar, 2015). Metnin görünen anlamlarının dışında örtük mesajların ve anlamların ortaya çıkarılmasında yöntemin sınırları içinde kalınması ve kodlayıcılar arasında tutarlılık sağlanması araştırmanın nesnelligi açısından önem taşımaktadır (Koçak & Arun, 2006).

2.2. Araştırmanın çalışma grubu

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının (2020) kayıtlarına göre Türkiye'de 10 Temmuz 2020 tarihi itibarıyla 91 tane siyasi parti bulunmaktadır. Bu çalışmada söz konusu partilerin tamamının programlarını incelemek mümkün olmadığından 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Türkiye Genel Seçimleri sonuçlarına göre TBMM'de grup kuran AK Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi), CHP (Cumhuriyet Halk Partisi), MHP (Milliyetçi Hareket Partisi), İYİ Parti ve HDP'nin (Halkların Demokrasi Partisi) parti programlarına yansıttıkları eğitim politikaları araştırma kapsamına alınmıştır.

2.3. Veri toplama araçları ve verilerin analizi

Araştırmanın verileri örneklem kapsamına alınan siyasi partilerin resmî programlarından elde edilmiştir. Resmî parti programları siyasi partilerin iktidara geldiklerinde uygulayacakları politikalarda önemli bir etkiye sahiptir (Usta, 2015). Siyasi parti programları aynı zamanda partilerin seçmenle yapmış oldukları bir sözleşme niteliği de taşımaktadır (Terkan, 2010). Dolayısıyla bir partinin ideolojik kimliği, siyasal ve sosyal duruşu, ülkeye ilişkin hedeflerinin genel bir dökümü benimsedikleri parti programına yansımaktadır. Partilerin programlarında yer verdikleri hedefler bu partilerin iktidar olmaları durumunda uygulayacakları politikalara ilişkin en önemli ipucunu oluşturmaktadır.

Örneklem kapsamındaki siyasi partilerin internet sitelerinde bulunan parti programları ayrı dosyalar hâlinde bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Her partinin programı önce detaylıca okunmuş ve eğitimle ilgili olan tüm ifadeler belirlenerek ayrı bir dosyaya aktarılmıştır. Daha sonra eğitimle ilgili olan bu maddeler yeniden okunarak araştırma soruları bağlamında oluşturulan temalarla ilişkili olarak kodlanmıştır. Kodlanan veriler neoliberalizm çerçevesinde bireysel, sosyal, siyasal ve ekonomik olarak belirlenmiş temalarla ilişkilendirilmiştir. Belirlenen temalar altında partilerin eğitimle ilgili hedefleri, neoliberalizmle uyumlu, nötr veya uyumsuz olarak kategorize edilmiştir.

Kodlayıcı güvenilirliğini sağlamak amacıyla siyaset bilimi alanında uzman bir başka araştırmacıya da kodlama yaptırılmış ve yapılan kodlamaların ve temalarla ilişkilendirmenin yüksek düzeyde örtüştüğü belirlenmiştir. Örtüşme sağlanmayan kodlar ve temalarla ilişkilendirmeler yeniden ele alınmıştır. Kodlar ve temalarla

ilişkilendirme üzerinde yapılan tekrar inceleme sonrasında oluşturulan kategori ve temalarla ilişkilendirmede görüş birliğine varılmış ve bulgular araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

2.4. Araştırmanın etik izinleri

Yapılan bu çalışma etik kurul onayı gerektirmediğinden onay alınmamış, ancak çalışma sürecinde “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen bütün kurallara titizlikle uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Araştırmada insanlardan veri toplanmamış, tüm veriler hazır dokümanlardan elde edilmiştir. Bu nedenle araştırma herhangi bir etik kurul izni gerektirmemektedir.

3. BULGULAR

Siyasi partiler toplumu ilgilendiren çeşitli alanlara ilişkin hedeflerini parti programlarında belirtmektedir. Eğitime yüklenen anlam ve eğitimle ilişkili hedefler de parti programlarında yer almaktadır. Bu bölümde siyasi partilerin eğitim politikalarının neoliberalizmle ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bulgular araştırma sorularına paralel olarak alt başlıklar hâlinde verilmiştir.

3.1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) programına ilişkin bulgular

AK Parti'nin (2020) programında gerçekleştirilmek istenen hedefler başlıklar altında toplanmış ve düzenli bir görünümde sunulmuştur. Programda eğitimle ilgili düşünce ve hedeflerin çok detaylı olmamakla birlikte belirli bir düzen içinde verildiği görülmektedir. AK Parti programının eğitim başlığı altındaki bölüme eğitimle ilgili sorunlar ve eğitimle ilgili bakış açısı ifade edilerek başlanmıştır. Programda eğitimin her türlü kalkınmanın en önemli unsuru olduğu belirtilmekte ve eğitim ekonomik bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Eğitilmek istenen vatandaşlar da uluslararası alanda rekabeti sağlayacak beşerî sermaye olarak ele alınmaktadır. Bu durum parti programında, “Partimize göre eğitim her alandaki kalkınmanın en önemli unsurudur. Beşerî sermayeyi etkin kullanmayan toplumlar, rekabet şanslarını kaybetmeye mahkumdur.” ifadeleriyle yer almaktadır. AK Parti'nin eğitimle ilgili bu bakış açısının yanında “katılımcı, özgür düşünme ve analiz alışkanlığını geliştiren, bağımsız karar verme ve üretme yeteneğini teşvik eden, çoğulcu değerleri sunan, vatandaş olma bilincini yükselten, çağdaş gelişme ve teknolojileri öğreten” bir eğitim anlayışına geçileceği de programda belirtilmektedir. Bu hedefler ekonomik olduğu kadar, liberal değerlerle uyuşan siyasal ve sosyal alanlarla ilgili gelişimi de kapsamaktadır.

AK Parti eğitimle ilgili temel bakış açısıyla tutarlı olarak eğitimin çeşitli kademelerinde gerçekleştirmek istediği hedefleri de programında belirtmektedir. Programında yetenek ve başarının önemli bir kıstas kabul edildiği, öğrencilerin yeteneklerine göre eğitim alacağı ifade edilmektedir. Bu hedefler sadece yeteneklere göre yönlendirmeyi değil, başarı odaklı bir sıralama yapılacağını da içermektedir. Yetenek ve başarının ölçülmesinde nasıl bir yol izleneceğine ilişkin detay ise verilmemektedir. AK Parti bu konudaki hedeflerini şu şekilde ifade etmiştir:

Temel eğitimin beşinci sınıfından itibaren “seçmeli dersler” konularak öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre genel ve mesleki eğitime yönelmeleri sağlanacaktır.

Öğrenciler yetenekleri ve birikimlerine göre eğitim hizmetlerinden faydalanacaklardır. Bu bağlamda maddi durumu elvermeyen öğrencilerin de kaliteli bir eğitim alması sağlanacaktır.

Başarı kıstası esas alınarak maddi durumu iyi olmayan ailelerin çocuklarının da özel okullarda okuyabilmelerini sağlamak amacıyla devlet tarafından hizmet satın alınması yoluna gidilecektir.

Üstün yetenekli gençler ilgili kurumlarca tespit edilecek, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda özel eğitim görmeleri sağlanacaktır.

AK Parti özel sektörün eğitim konusunda söz sahibi olmasına ve daha etkin rol almasına önem vermektedir. Özel sektörle ilgili hedefler iki ayrı konuda yoğunlaşmaktadır. İlki özel sektörün girişimleriyle eğitim hizmetini yürütmesidir. Yatırım teşvikleri, özel okullara talep yaratılması ve kamunun özellikle yoksul öğrenciler için hizmet satın alması özel sektör girişimlerinin desteklenmesi için atılacak somut adımlardır. Öte yandan doğrudan eğitim yatırımları dışında sanayi ve meslek odaları ile diğer girişimcilerin üniversite ve meslek lisesi gibi okullarla iş birliğine gitmesi, özel sektörün eğitimle ilgili olarak söz sahibi olması da diğer hedefleri oluşturmaktadır. Eğitimde özel sektörle iş birliğinde “pratik fayda” temel motivasyon olarak kabul edilmektedir. Eğitime ekonomi temelli bakış açısını yansıtan hedeflerden bazıları programda şu şekilde yer almaktadır:

Özel sektörün eğitim yatırımlarında bulunmasını sağlamak amacıyla özendirici düzenlemeler yapılarak özel öğretim kurumları yaygınlaştırılacak ve mevcut okulların %100 kapasite ile çalışmalarını temin eden düzenlemeler yapılacaktır. Başarı kıstası esas alınarak maddi durumu iyi olmayan ailelerin çocuklarının da özel

okullarda okuyabilmelerini sağlamak amacıyla devlet tarafından hizmet satın alınması yoluna gidilecektir. Talep oluşturularak özel sektörün eğitim yatırımlarına kaynak ayırması temin edilecektir.

Üniversitelere yerel yönetimler, odalar ve işadamları ile şirket kurabilmeleri ve ortak projeler yapmaları fırsatı yaratılacak, yerel yönetimler ve özel sektörün üniversitelerle ilişkilerinin geliştirilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

Üniversitelerimizin sanayi ile işbirliği içerisinde olmaları, pratik faydayı gözeten kurumlar haline gelmeleri sağlanacak, toplumdaki ve hayattan kopuk bir görüntü arz etmelerinin önüne geçilecektir.

Vakıf üniversiteleri desteklenecek, bu üniversitelere bütçeden yapılan maddi desteğin esasları yeniden belirlenecektir.

Üniversite-sanayi işbirliği mutlaka gerçekleştirilecektir. Üniversitelerin, araştırma kurumlarının bilgi birikimini ve özel sektörün girişimciliğini buluşturan "Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Teknoparklar"ın sayı ve etkinlikleri artırılacaktır.

AK Parti'nin merkeziyetçi yönetim yerine yerelleşme tercihi eğitim programında yer almaktadır. Eğitim alanında her türlü kararın merkezden alınması ve uygulanması yerine yerel ve taşra birimlerine daha fazla yetki verme hedefi neoliberalizmin ilkeleriyle yakın sayılabilecek bir diğer hedefdir. AK Parti'nin "Temel eğitim hizmetlerinin verilmesi pilot uygulamalarla merkezi idarenin taşra birimlerine ve yerel yönetimlere aktarılacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı ise denetleyici, düzenleyici ve standart oluşturucu bir konuma getirilecektir." hedefi merkeziyetçi yönetim anlayışından uzaklaşma ve yerelleşmeye zemin hazırlayacak niteliktedir. Ancak bu hedefte merkezin denetleyici, düzenleyici ve standart oluşturucu etkilerinin korunması yerelleşme hedefinin dar bir çerçevede gerçekleştirilmek istendiğini göstermektedir.

3.2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) programına ilişkin bulgular

CHP (2020) parti programında eğitime ilişkin bakış açısını insan hakları üzerinden ifade etmekte ve her bireyin eğitim hakkı olduğunu savunmaktadır. Eğitimle gerçekleştirmek istediği ana hedefi de Atatürk'ün çizgisini referans alarak "fıkri hür, vicdani hür, irfanı hür bir nesil" yetiştirmek olarak ifade etmekte, eğitimi siyasi etkilerden arındıracağını belirtmektedir. Bu ana hedefi belirten CHP, programında ekonomik içerikli hedeflere de yer vermiştir. Bu durum, rekabeti ve üretkenliği önemseyen yönünü de ortaya koymaktadır. Öte yandan neoliberalizmle uyumlu sayılabilecek hedefler de detaylı biçimde programda yer almaktadır. Bu hedeflerde yetenek ve başarı üzerine yapılmış olan güçlü vurgu dikkat çekmektedir. CHP'nin yetenek ve başarıyı öne çıkaran hedeflerinden bazılarında yetenek ve başarı ölçümü için sınavların yapılacağı da belirtilmektedir. Başarı ve yetenek sıralamasına dayanan kariyer gelişimi anlayışı, akademik atamalarda performans vurgusuyla öne çıkmaktadır. Tüm bu hedeflerin ana teması, başarı ölçütü esas alınarak sıralama yapılmasına dayanmaktadır. Bu yöndeki hedeflerden bazıları şu şekilde programda yer almıştır:

Eğitimin hiçbir dalında ve aşamasında, kimsenin önü tıkanmayacak, başarı tek kriter olacaktır.

Temel Eğitimin 9. ve 10. sınıflarında, bölgesel özellikleri gözetilerek, meslek tanıtımını, yetenek ölçümünü ve mesleğe yönlendirmeyi esas alan iki yıllık "Mesleki Yönlendirme Programı" uygulanacaktır.

Öğrenciler, 10. sınıfın sonunda yapılacak bir Genel Değerlendirme Sınavı'nın sonuçları ve başarı puanlaması esasına göre, İki Yıllık Akademik Liseye veya Meslek Lisesine yönlendirilecektir.

İki yıl süresince yapılacak değerlendirme ve yönlendirmeler sonucu, öğrencilerimizin yaklaşık üçte birinin üniversitelere, diğerlerinin ise meslek yüksek okullarına yönlendirilmesi hedeflenecektir.

2 Yıllık çok programlı akademik liseler yüksek öğretime geçişin köprüsü olacak: 10 Yıllık Temel eğitimin sonunda Genel Değerlendirme Sınavı sonuçları doğrultusunda Çok Programlı Akademik Liselere yönelecek öğrenciler, Türkçe öğretimine özel önem verilerek, Sosyal bilgiler, Fen, Matematik, Bilişim ve Bilgi Teknolojileri, Yabancı Dil, Sanat ve Spor gibi dallarda alan seçimi yaparak eğitimlerini, tercih ettikleri programlar çerçevesinde sürdürecektir.

Akademik yükseltmelerde temel kriter araştırma performansı olacak: Üniversite öğretim üyelerinin ulusal ve uluslararası niteliklerde bilimsel araştırma performansı, atamalarda öncelikli ölçüt olarak dikkate alınacaktır.

Özel sektörün teşvik edilmesi ve eğitim alanında daha fazla yatırıma ve söz yetkisine sahip olması konusunda CHP olumlu yaklaşım sergilemektedir. Devletin denetimi altında özel sektör yatırımlarının teşvik edileceği belirtilmekte, mesleki eğitim kuruluşlarıyla özel sektör iş birliğinin geliştirileceği ve özel sektörün mesleki eğitimde söz ve yetki sahibi olacağı ifade edilmektedir. Üniversite eğitiminde de özel sektör temsilcileriyle iş birliği, yerel dinamiklerle özdeşleşme ve rekabetin özendirileceği programda yer almaktadır.

Eğitim sektörünün eksikliklerinin kapatılabilmesine yönelik özel yatırımlar ve girişimciler de, devletin yakın denetimi altında özendirilecektir.

Mesleki Teknik Eğitim ile istihdam ilişkisini sağlamak için, ders programları, eğitici ve staj konularında yol gösterici olmak üzere, Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK ve Sanayi, Ticaret, Esnaf Odaları temsilcilerinin katılımı ile Danışma Kurulları oluşturulacaktır. Danışma Kurulları, Üst Kurul ve İl Mesleki Eğitim Danışma Kurulları olarak yapılandırılacaktır.

Üniversiteler, daha iyi eğitim için eğitim kadroları, eğitimin içeriği ve araştırma potansiyelleri açısından kendi aralarında yarışan, toplumla, buldukları yöreyle bütünleşen, sanayi kesimleri ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapan, yerel araştırmalara ve toplumsal değişime katkıda bulunan kurumlar haline getirilecektir.

Mesleki eğitimin yaygınlaştırılması, nitelikli işgücünün geliştirilmesi, Meslek liseleri ve yüksek okulların, sanayinin ara eleman ihtiyacını karşılayabilmesi için önlemler alınması, Üniversitelerde girişimci geliştirme programlarının yaygınlaştırılması, amaçlarına yönelik politikalar kararlılıkla uygulamaya konulacaktır.

CHP uluslararası kuruluşların eğitime ilişkin ölçütlerini dikkate alarak yükseköğretimi yapılandırmak istediğini belirtmekte ve bu bakış açısıyla küreselleşme noktasında olumlu bir tavır takınmaktadır. Öte yandan merkezî yönetimi yönetimi anlayışından uzaklaşma ve yereli güçlendirme yönünde beyanları da bulunmaktadır. Ayrıca üniversitelere bağlı olmak kaydıyla azınlıklara kendi din adamlarını yetiştirme imkânının sağlanacağı belirtilmesi de dikkat çeken bir hedef olarak programda yer almaktadır. Yerelleşme ve azınlıkların din adamı yetiştirme haklarıyla ilişkili hedefler de doğrudan ve dolaylı biçimde neoliberal anlayışla uyumludur. CHP'nin bu yöndeki hedefleri şu şekilde programda yer almıştır:

Yüksek öğretimin yapılandırılmasında AB'nin Bologna süreci ile OECD'nin özerklik kriterleri önemle dikkate alınacaktır.

Veli dernekleri aktif hale getirilecek: Eğitim süreci çerçevesinde; Millî Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetim ile okul, çevre, veli ve öğretmenler arasındaki ilişkiler güçlendirilecek, katılımcı bir anlayışla yetki ve sorumlulukları paylaşmaları sağlanacaktır.

Azınlıklara din adamı yetiştirme olanağı sağlanacak: Azınlıkların dini ihtiyaçlarını karşılamak üzere yüksek düzeyde din adamı yetiştirilmesi için ilgili devlet üniversitelerinin ilahiyat fakültelerine bağlı, eğitimin genel ilkeleri çerçevesinde yüksek okullar açılacaktır.

CHP'nin bu hedeflerinin yanında ulusal değerleri, paylaşımcılığı ve merkezî yönetimi destekleyen ifadeleri de bulunmaktadır. Bu anlayış CHP'nin köklü ideolojik yapısının bir yansıması olarak kabul edilebilir. Ancak Atatürkçülük ve laiklik ilkesi referans alınarak oluşturulan bu hedefler liberal demokratik değerlerle harmanlanmış bir şekilde programda yer almaktadır. CHP özellikle dinî eğitim konusunda ciddi bir merkezî kontrol ve düzenleme eğilimindedir. Bu eğilim de laiklik ilkesi çerçevesinde ifade edilmektedir. Bu değerlerden bazıları programda şu şekilde yer almaktadır:

Özgürlük, ancak laik eğitim ortamında anlam ve değer kazanabilir, sürekliliğini koruyabilir. Eğitim düzeni laik bir zemine oturtularak, öğretim birliği çerçevesinde yürütülerek, bilime, yeniliğe ve değişime açık, gelecek vizyonu olan, çağdaş bir toplum ve demokratik devlet yapısı oluşturulur.

Din kültürü eğitimi, bireyin inanç dünyasını geliştiren, çağdaş gelişmeye açık, manevi ve ahlaki değerleri zenginleştiren, insan ve doğa sevgisini artıran nitelikte olacak, dinin siyasi amaçlarla istismarına yol açmayacak şekilde gerçekleştirilecektir.

İnsanlığa saygı, ülke ve ulusa sevgiyi, toplumla dayanışma ve paylaşma duygusunu öğretmen öğretir. Öğretmenlere sahip çıkılması, öğretmenliğin yeniden saygın ve çekici bir meslek haline getirilmesi için yapısal değişiklikler yapılması, CHP'nin öncelikli hedefidir.

İlk ve ortaöğretim kurumlarında verilen din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin Anayasanın öngördüğü amaca uygun bir müfredatla verilmesi sağlanacaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kuran Kursları dışındaki Kuran Kursları veya benzeri hizmet sunan kuruluşlara izin verilmemesi, tüm Kuran Kurslarının etkin olarak denetlenmesi sağlanacaktır.

3.3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) programına ilişkin bulgular

MHP'nin (2009a) parti programında her bir konu için ayrı başlıklar ve alt başlıklar oluşturulmuştur. Bu düzen de programda hangi alanda neler yapılacağını seçmene sunma açısından önemli bir kolaylık sağlamaktadır. Programda eğitimle ilgili hedefler eğitim başlığının yanında bilim-teknoloji ve gençlikle ilgili başlıklar altında sunulmuştur. MHP için eğitim hem ekonomik hem de sosyokültürel ve siyasi açıdan önemlidir. Eğitime ekonomik açıdan beşerî sermayenin güçlendirilmesi için üretici ve girişimci; sosyokültürel ve siyasi açıdan ise Türk Milletine

mensubiyeti, millî değerleri ve kültürü benimsemiş, demokrat, sorumlu ve toplumsal duyarlılığı yüksek bir nesil yetiştirme işlevi yüklenmektedir. MHP Türkçenin dışında hiçbir dilin anadili olarak okutulmaması ve eğitimin merkezî olarak yönetilmesi konusunda da tavrını net bir şekilde ifade etmektedir. Partinin bu yöndeki hedef ve görüşlerinden bazıları programda şu şekilde yer almaktadır:

Türk milletine mensubiyetin gurur ve şuuruna sahip, manevî ve kültürel değerlerimizi özümsemiş, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, yeni gelişmelere açık, sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı yüksek, bilim ve teknoloji üretimine yatkın, girişimci, demokrat, kültürlü ve inançlı nesillerin yetiştirilmesi eğitim politikamızın temel amacıdır.

Partimiz herkesin eğitim ve öğrenim hakkına sahip olduğuna ve bu hakkın her ne suretle olursa olsun engellenemeyeceğine, eğitim ve öğretimin devletin gözetim ve denetimi altında yapılması gerektiğine inanmaktadır.

Eğitimin her kademesinde eğitim dilinin Türkçe olması, Türkçeden başka hiçbir dilin, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulmaması ve öğretilmemesi esastır.

Gençliğin; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı hedefleyen unsurlara karşı milli değerlerle donanımlı olarak yetiştirmeleri sağlanacaktır.

Eğitime ve bilime ekonomik açıdan yüklenen işlev parti programında farklı maddelerde daha detaylı bir şekilde yer almaktadır. MHP'nin bu yöndeki görüşlerinin neoliberalizmle yakınlaştığı dikkat çekmektedir. Üniversitelerin uluslararası alanda rekabet edecek bir anlayışla yapılandırılması, sanayi ve özel sektörle üretim ve ekonomik katma değer sağlayacak teknolojik gelişmeler için iş birliğine gitmesi, üretici iş gücü ile girişimci ve yetenekli bireylerin yetiştirilmesine önem verilmesi MHP'nin savunduğu görüşlerdendir. Girişimcilik, rekabetçilik ve yeteneği öne çıkaran görüşlerin var olmasına karşın özel sektör veya vakıfların eğitim alanındaki doğrudan girişimlerine dair bir hedef bulunmamaktadır. Bu durum MHP'nin üniversitelerle iş birliğine güçlü desteğine karşın özel sektörün eğitim alanındaki etkinliğine daha temkinli bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. MHP'nin ekonomik perspektiften belirlediği eğitim görüşlerinden bazılarına şu hedefler örnek verilebilir:

Gençler, ilköğretim ve orta öğretim kademesindeki yönlendirme çerçevesinde ve yetenekleri ölçüsünde istedikleri bölümde yüksek öğretime devam etme imkânına kavuşturulacaklardır.

Üniversitelerin; ülkemizin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştiren, araştırma yaparak bilim ve teknoloji üreten, toplumsal gelişmeye önderlik eden, bilimsel yöntemlerle meselelere çözüm üreten, dünya üniversiteleriyle yarışan eğitim kurumları hâline getirilmesi esas olacaktır.

Eğitimin her kademesinde etkin yönlendirme yapılarak öğrencilerin kabiliyetlerine uygun alanlara yönlendirilmesidir.

Eğitim sistemi; bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatılmış, uluslararası rekabet yeteneğine sahip teknoloji kültürü gelişmiş insan gücünün yetiştirilmesini sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.

Özellikle, az gelişmiş yörelerimizde bulunan üniversiteler, buldukları bölgelerin ekonomik ve sosyal kalkınmaları ile ilgili olarak belirli bir görev üstlenecektir. Girişimci ile üniversite arasında etkin bir iş birliği geliştirilecektir.

MHP'nin eğitim alanındaki siyasal ve sosyokültürel bağlamdaki hedeflerinde milliyetçilik ve muhafazakârlık çok belirgindir. Şehit ve gazi çocuklarına pozitif ayrımcılık yapılacağı ve eğitim müfredatlarının milliyetçilik çerçevesinde hazırlanacağı öne çıkan hedeflerdendir. Türkçenin dışında hiçbir dilin anadili olarak okutulmaması ve eğitimin tamamen devletin merkezî kontrolünde olması konusundaki net tavır ise yerelleşmeciliğe ve çok kültürlüğe karşı duruşu açık bir şekilde göstermektedir. Bu tavır partinin milliyetçi ve üniter devletin korunması konusundaki kararlılığını da ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra fırsat eşitliği vurgusu ile zorunlu eğitimin yoksul aileler için yük oluşturmayacağı konusundaki ifadelerden sosyal devlet olarak sorumluluk alınacağı da görülmektedir. Bu yöndeki hedeflerden verilebilecek örnekler şunlardır:

Gençlerin fırsat eşitliği çerçevesinde eğitim imkânlarından yararlanmaları sağlanarak eğitim düzeyi yükseltilecek ve aldıkları eğitimin onları çağın şartlarına hazırlamasına önem verilecektir.

Şehit ve gazi çocuklarının her kademedeki eğitim harcamalarının devlet tarafından karşılanması ve yüksek öğretime girişlerinde kendilerine kontenjan ayrılması temin edilecektir.

Eğitimin her kademesinde müfredatın milli ve çağın gereklerine uygun bir şekilde planlanması ve uygulanması esas olacaktır.

Zorunlu eğitimin ve temel sağlık hizmetlerinin gerektirdiği harcamaların aile bütçesine yük oluşturmasına son verilecektir.

Eğitimin her kademesinde eğitim dilinin Türkçe olması, Türkçeden başka hiçbir dilin, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulmaması ve öğretilmemesi esastır.

Gençliğin; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı hedefleyen unsurlara karşı milli değerlerle donanımlı olarak yetiştirmeleri sağlanacaktır.

3.4. İYİ Parti programına ilişkin bulgular

İYİ Parti (2020) iktidar olması hâlinde gerçekleştirmek istediği icraatları ve görüşlerini programında konu başlıkları altında ayrı ayrı düzenli bir şekilde sunmuştur. Eğitim başlığı altında belirlenen hedefler detaylı bir şekilde ifade edilmiştir. İYİ Parti'nin programında eğitimle ilgili olarak 10 yıllık bir süre içinde örnek bir ülke hâline gelineceği vaadi verilmektedir. Yetiştirilmek istenen neslin ise Atatürkçü, çağdaş, millî değerlere sahip ve iyi insan modelinde olacağı programda yer almaktadır. İYİ Parti'nin programında eğitime ilişkin hedeflerde okul öncesinden yükseköğretime kadar her kademedede gerçekleştirilmek istenen hedefler ayrı ayrı ele alınmış ve detaylı bilgiler verilmiştir. Programın genel içeriği ele alındığında ekonomik fayda temelli, bireyleri daha çok beşerî sermaye olarak gören, neoliberal politikalarla uyumlu görüşlerin ağırlıklı olarak yer aldığı, bunun yanında siyasal ve sosyal açıdan milliyetçi görüşlerin de programa yansıtıldığı görülmektedir. Programda eğitim alanında yaşanan sorunların çözümüne ve hedeflenen gelişime ulaşabilmek için planlanan teknik icraatlar da detaylı olarak bulunmaktadır. İYİ Parti'nin eğitimle ilgili görüşlerini genel çerçevede yansıtan bazı hedefler şunlardır:

Çocuklarımızın çağdaş, Atatürkçü, milli değerlere sahip iyi insan olarak yetiştirilmeleri ve iyi okullarda, iyi eğitim almaları amacıyla okullarımızın günümüzün gerektirdiği teknolojik, bilimsel, sosyal ve kültürel alt yapı standartlarına sahip olması sağlanacaktır.

Türkiye'nin önemli sorunlarının başında gelen eğitim sorunu, "Eğitim Seferberliği" ile aşılanacak, Türkiye 10 yıl içinde dünyanın örnek ülkelerinden biri olacaktır.

Eğitim, okul öncesinden yükseköğretim dâhil, toplum refahı ve ekonominin değişen talepleri arasında dengeyi sağlayacak şekilde dinamik ve esnek bir yapıya kavuşturulacaktır.

Üniversitenin bulunduğu bölgenin yapısı, mevcut imkânları ve ihtiyaçlar çerçevesinde yeniden düzenlenerek işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan insan kaynağı üretilir duruma getirilecektir.

Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının kültürel kimliklerini korumaları ve geliştirmeleri için öğrenci değişim programları gibi diğer yaygın ve örgün eğitim imkânları da artırılacaktır.

Türkçenin kitle iletişim araçlarında, bilim, sanat, ticaret ve hayatın diğer bütün alanlarında, estetik seviyede güzel kullanımı sağlanacak; terim ve kavramlarımızın hâkim kılınmasının yanı sıra, bilim ve iletişim dili olması için paydaş kurum ve kuruluşlarla birlikte her türlü çaba gösterilecektir.

İYİ Parti'nin eğitimle ilişkili hedeflerinde siyasal ve sosyal hedeflerin yanında ekonomi temelli hedefler de yer almakta ve bunlar birbiriyle sentezlenmektedir. Yeteneklere yapılan vurgu, girişimcilik eğitimi, finansal okur yazarlık ve kodlama eğitimleri ve bireysel farklılıkları esas alan müfredat gibi popüler hedefler programda dikkat çekmektedir. Yeteneklere göre eğitime yapılan vurgunun yanında başarı odaklı eğitim anlayışı da programın içeriğinde yer almaktadır. Sınavların başarı sıralaması konusundaki belirleyiciliğine ve başarı sıralamalarına gerek bireysel gerek kurumsal gelişim olarak önem verilmektedir. İYİ Parti'nin yetenek, başarı ve girişimciliğe verdiği önem programına şu şekilde yansımıştır:

Öğrencilerimizin, yaratıcı, özgür, eleştirel düşünebilme, birlikte yaşama ve birlikte çalışma becerileri geliştirilecek; problem çözme, araştırma, sorgulama, teknolojiyi etkili kullanma ve girişimcilik becerileri ile analiz, değerlendirme ve sentez yetkinliklerine ve milli değerlere sahip, insan haklarına, doğaya ve çevreye duyarlı, "iyi insan" olarak yetiştirilmesi hedefimiz olacaktır.

Üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar eğitimleri boyunca takip edilip geleceğe hazırlanacaklardır. Bu öğrencilerin bilim adamı, sanatçı ve sporcu yetiştirme programlarına entegrasyonu sağlanacaktır.

Temel bilgisayar programlama, finansal okur-yazarlık, siyasi/hukuki okur-yazarlık, hitabet, el becerileri gibi hayata ait konular ile ilkokuldan itibaren tüm seviyelerde kodlama ve programlama derslerinin de dâhil olduğu yeni bir müfredat programı benimsenecektir.

Temel Eğitim müfredatı yeniden gözden geçirilecek, bilgi ve kazanım ağırlıklı yapıdan beceri odaklı, yaratıcı, soran ve sorgulayan bir yapıya dönüştürülecektir.

Yükseköğretim; akademik ve bilimsel özgürlük, kurumsal özerklik, çeşitlilik, şeffaflık, hesap verilebilirlik, katılımcılık, rekabet ve kalite ilkeleri esas alınarak planlanacaktır.

Yabancı dil öğretimi, seviye grupları dikkate alınarak programlanıp çağdaş yöntemlerle başarı odaklı yürütülecek, bilişim teknolojilerinin sunduğu yeni imkânlar etkili bir şekilde kullanılacaktır.

Ulusal ve uluslararası sınavlarda başarının artırılması için öğretim programları, sınavlar ve sınav sonuçlarının ölçülüp değerlendirilmesi bilimsel ölçütlerle ele alınacak ve yeniden yapılandırılacaktır.

Fen ve Teknoloji Liseleri ile belirli dersleri yabancı dil ile yapan Anadolu Liselerinin açılmasına ağırlık verilecektir.

İYİ Parti'nin eğitimde özel sektörle iş birliği konusundaki görüşleri de son derece olumlu yöndedir. Parti programında özel sektörle ilgili alt başlık açılmış ve yapılmak istenen icraatlar detaylı şekilde belirtilmiştir. Özel sektörün eğitim kurumlarıyla ekonomik ve teknolojik yönden birlikte çalışmalarına dönük hedeflerinin yanında eğitimin tüm kademelerinde özel sektörün yatırım yapmasının teşvik edileceği belirtilmektedir. Bu teşviklerde okulların dönem sonu performanslarının etkili olacağı da belirtilmekte ve rekabetin önü tamamen açılmaktadır. Hatta özel sektörün başarılı görülen uygulamalarının örnek alınarak yaygınlaştırılması da hedefler arasında yer almaktadır. Bunların yanında uluslararası örgütlerin standartlarına göre eğitim kurumlarının düzenleneceği, bu kuruluşların etkinliklerine daha aktif katılım sağlanacağı da belirtilmektedir.

Özel Öğretim Kurumlarının uyguladığı ve başarısı kanıtlanmış eğitim programlarının, pilot okullarla başlayarak yeterli altyapıya sahip devlet okullarında da uygulanması sağlanacaktır.

Bu çerçevede; Özel Okulların müfredat geliştirmede önleri açılacak ve eğitim kalitesi açısından daha rekabetçi yaklaşımları desteklenecektir.

Özel sektörün eğitim alanındaki girişimleri her eğitim kademesinde teşvik edilecektir. Özel Öğretim alanında önemli deneyimlere sahip sivil toplum kuruluşlarının Bakanlık birimleri ile koordinasyon içinde denetim ve gözetim görevinde destekleri alınacaktır.

Özel sektörün teşvik edilmesinde sosyal adalet ilkesi esas alınacak ve toplumda gelir adaletsizliğini azaltıcı şekilde destek ve teşvikler sağlanacaktır.

Teşvikler ve özelleştirme politikaları; öğrencilerden beklenen gelişim, bir sonraki öğretim kademesi ve/veya iş yaşamı için gerekli donanım düzeyini sağlama gibi çıktılar üzerinden veriye dayalı bir biçimde ele alınarak denetlenecek ve yeniden düzenlenecektir.

Bologna Süreci, Erasmus, Campus Europae, Farabi, Mevlâna gibi öğrenci ve öğretim elemanı dolaşım ve akreditasyon sistemi güncellenerek verimli hale getirilecektir.

3.5. Halkların Demokrasi Partisi (HDP) programına ilişkin bulgular

HDP'nin (2020) parti programı hem üslup açısından hem de içerik açısından diğer partilerden farklı bir konumda yer almaktadır. Programdaki üslup sert ve eleştirel bir yapıdadır. Program bir partinin iktidar olması hâlinde yapılacak olanları anlattığı resmî bir belgeden çok bir konuşma metnini andırmaktadır. Bu yapısı nedeniyle iktidar olunması hâlinde gerçekleştirilecek hedefler diğer partiler gibi düzenli biçimde konu başlıklarına göre ayrılmamış, metin içinde karışık olarak verilmiştir. Diğer yandan eleştiriler ve benimsenen hedefler detaylandırılmadan, genel bir çerçevede ve birbirini tekrarlayan ifadelerle programda yer almaktadır. Günümüzde baskı, zulüm, sömürü ve ayrımcılığın kapitalizm, milliyetçilik ve muhafazakârlık ideolojilerinden beslendiği belirtilmektedir. Bu söylemler klasik Marksist ideolojinin söylemleriyle benzeşmekte ve neoliberalizme ekonomik açıdan eleştiri niteliği taşımaktadır.

“Bugünün dünyasında, toplumların ırkçı, milliyetçi, militer, cinsiyetçi, muhafazakâr ve piyasacı güçlere teslim olmasına karşı durmak, bu güçlere karşı geniş bir toplumsal desteğe dayanarak mücadele etmek büyük önem taşıyor. İnsanın insana kulluk etmediği, baskının ve sömürünün olmadığı, savaşların yaşanmadığı, ezen ve ezilen ilişkisinin son bulduğu; tüm insanlığın dil, din, renk, ırk, cinsiyet farkı olmaksızın, yaşamın her alanında eşit, özgür, insanca ve adil yaşadığı bir dünya bugün de bir özlem olarak varlığını sürdürüyor...”

Bugün dünyada hâkim olan kapitalist emperyalist sistem, toplumsal yaşamda büyük tahribatlar yaratıp insanı yalnızlaştırıyor; bireyi kendi emeğine, kimliğine, topluma ve doğaya yabancılaştırıyor...

HDP, parti programında dağınık bir hâlde bulunan eğitimle ilgili görüş ve hedeflerinde kolektivist-sol bir bakış açısıyla eğitimi ve eğitimin finansmanını tamamen kamusal bir görev olarak görerek parasız eğitimi savunmaktadır. Öte yandan yerine nasıl bir alternatif yöntem koyacağını belirtmemekle birlikte sınavların kaldırılacağını da kesin bir dille ifade etmektedir. HDP'nin eğitim finansmanı açısından neoliberalizmle uyuşmayan, özgürlük ve eşitlik vurgusu üzerine inşa ettiği görüşleri şu şekilde ifade edilmiştir:

Rekabetçi, eşitsizliğe dayanan ve eşitsizliği derinleştiren sınav sistemini reddeder. Üniversitelerin akademik ve bilimsel özgürlüğünü, YÖK'ün kaldırılmasını, üniversitelerin kendi bileşenleriyle yönetilmesi modelini savunan partimiz, gençler üzerindeki her türlü zor ve baskının, yıldırma politikalarının son bulmasını savunur ve bunun için mücadeleye eder.

Partimiz, tüm gençlik kesimlerinin eğitim, sağlık, beslenme, barınma, ulaşım, spor, sosyal ve kültürel faaliyet gereksinimlerinin kamusal ve parasız olarak karşılanmasını bir gençlik hakkı olarak görür ve bu hakkın hayat bulması için mücadele eder.

Neoliberal ekonomi anlayışına karşı durduğunu beyan eden HDP, sosyokültürel ve siyasi açıdan ise postmodern bir dil kullanmaktadır. İdeolojik olarak Türkiye'nin ulus devlet modeli kapsamında benimsediği kültür, inanç, siyasal sistem ve düşünce biçimi ile tüm vatandaşları bir olarak gören temel anlayışına karşı çıkmaktadır. Bunun yerine etnik, dinî, mezhepsel, kültürel ve cinsel kimlikleri öne çıkarmakta, ortak vatandaşlık ve birlik söyleminin tersine çok kültürlülük üzerine bir politika geliştirmektedir. Bu politikasıyla paralel biçimde anadilde eğitimin yanında eğitimde yerelliği güçlendirmek ve merkezî yönetimin gücünü azaltmak istemektedir. HDP'nin vatandaşlık kimliği yerine alt kimlikleri öne çıkararak, bireyselleştirici, çok kültürlülük taraftarı ve yerelleşmeci görüşleri şu şekildedir:

Anadilinde eğitim, herkes için bir haktır. Partimiz, eğitimin tüm aşamalarında ve tüm kamusal alanlarda anadili kullanımının serbest olmasını, yurttaşlara kendi anadillerinde kamusal hizmet sunulmasını hedefler.

Partimiz, müfredatın belirlenmesinde bilimsel yöntemlerin ve eğitimcilerin önerilerinin yanı sıra yerelerde kurulacak olan Eğitim Meclislerinin taleplerinin de öncelikle dikkate alınmasını gözetir. Cinsiyetçi olmayan, LGBTİ öğrencilerin ve çalışanlarının nitelikli eğitim alma hakkını savunan, engellilere yönelik tüm ayrımcılıkları kaldıran bir eğitim anlayışı temelinde sistemin yeniden yapılandırılması ve eğitim politikalarının bu ilkeler çerçevesinde belirlenmesi için mücadele eder.

Merkezden yönetilen, otoriter, bürokratik, halkları birbirine yabancılaştırıcı eğitim anlayışı yerine, insan odaklı ve demokratik eğitim anlayışını yerleştirmek için herkesin kendi sözünü söyleyebileceği Eğitim Meclislerini tüm yerelerde inşa etmek partimizin başta gelen amaçları arasındadır.

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Türkiye'de etkin olan ve TBMM'de grubu bulunan partilerin resmî parti programlarının eğitimle ilgili hedefleri programların genel yapısı da dikkate alınarak neoliberalizm bağlamında ele alınmıştır. AK Parti, CHP, İYİ Parti ve MHP'nin eğitimle ilgili bazı konularda benzer hedeflerinin bulunduğu görülmektedir. Bu dört parti "başarı", "girişimcilik", "beşerî sermaye", "üretkenlik", "rekabet", "yetenek" ve "özel sektörle iş birliği" gibi kavramlara doğrudan ve dolaylı vurgular yapmaktadır. Bu kavramlar ise neoliberal düşüncenin benimsediği ve toplumsal dönüşüm için öne çıkardığı kavramlar olup ekonomi temelli ve fayda odaklı bir bakış açısını yansıtmaktadır. Eğitimin bu bakış açısıyla dizayn edilmesi ve eğitim sürecinden çıkan bireylerin de bu bakış açısı ekseninde şekillenmesi neoliberal toplumsal düzenin oluşum sürecine önemli katkılar sağlayacak niteliktedir. Sennett (2011) yeteneklerin belirlenmesinde asıl amacın öncelikle "yeteneksiz"leri elemek ve sonrasında hızlı karar verebilen ve esnek koşullara anında uyum sağlayabilecek kişileri seçmek olduğunu ifade etmektedir. Bu amaçla yapılan tüm testler de yüzeysel olarak zihinsel becerileri ve hızı ölçmektedir. Rekabet, başarının anahtar kavramı olarak öne çıkarılırken (Baudrillard, 2010) sınavlarda başarısız olmak ise diğer tüm koşullardan bağımsız olarak bireyin "yeteneksiz" ve "tembel" oluşuna bağlanmaktadır (Bauman, 2005). AK Parti, CHP ve İYİ Parti'nin özel sektörün önünü açma ve özel sektörle eğitimin çeşitli alanlarında iş birliğine gitme eğilimleri net bir şekilde görülmektedir. Eğitimde özel sektörün rolünün artması ve eğitim politikalarında söz sahibi olmasıyla neoliberal kavramların daha derinlikli ve etkili biçimde toplumda yer alması kaçınılmazdır. Ayrıca eğitimde daha ticari ve ekonomik çıkar temelli kaygılar çok önemli bir belirleyici olacaktır. MHP ise özel sektörle iş birliği konusunda sadece üniversiteler için kısıtlı bir iş birliği yaklaşımı sergilemekte, özel sektörün eğitimin tüm kademelerinde aktif rol alması konusunda herhangi bir hedef belirtmemektedir. MHP'nin özel sektörle iş birliği konusunda diğer üç partiye göre daha sınırlı hedeflerinin olduğu ve bu konuda daha temkinli bir tutum sergilediği söylenebilir.

Bireysel ve toplumsal bağlamda AK Parti ve CHP çoğulcu, demokratik, özgür düşünceli ve sorgulayan bir toplum vaadini dile getirmiş, ancak bu konuda ayrıntılı ve somut hedefler belirtmemiştir. AK Parti eğitime daha çok teknik açıdan yaklaşarak "başarı" odaklı bir eğitim süreci vaat etmektedir. CHP, Atatürk ilkeleri ve laiklik bağlamında bir eğitim anlayışına özellikle vurgu yapmakta, eğitim kurumlarında ve bilimsel kurumlarda liyakatli seçim yapılacağına dikkat çekmektedir. MHP ise üniter devlete bağlılık, millî bilinç ve Türk kültürünün devamlılığının sağlanması konularına daha fazla vurgu yapmış, demokrasi ve insan hakları konularına da değinmiştir. Türkçenin eğitimde ana dil olarak kullanılması, şehit çocuklarına pozitif ayrımcılık yapılacağı vaatleriyle milliyetçi ve vatansever kimliğini öne çıkarmıştır. İYİ Parti'nin de MHP kadar olmasa da programına milliyetçi ve toplumcu hedefler koyduğu görülmektedir. Öte yandan AK Parti, CHP ve İYİ Parti'nin küresel kuruluşlarla iş birliği ve yerelleşme konusundaki olumlu yaklaşımları da neoliberal politikalarla uyumludur. Ancak MHP bu konuda herhangi bir hedef belirtmemekte, programının geneli göz önüne alındığında yerelleşmeye mesafeli durduğu ortaya çıkmaktadır. Milliyetçilik eksenindeki politikalarıyla en çok öne çıkan parti MHP'dir. Toplumsal ve siyasal alanla ilişkili olan bu hedefler partilerin ideolojik kökenlerinin ve kurumsal kimliklerinin birbirinden ayırıcı özelliği olarak göze çarpmaktadır.

Bu dört partinin programındaki eğitim hedefleri genel olarak ele alındığında farklı düzeylerde olmak üzere girişimci, rekabetçi, başarılı, yetenekli bireyler yetiştirme hedefleri öne çıkmaktadır. Diğer taraftan ise millî ve evrensel değerleri özümsemiş, demokrasi ve vatandaşlık bilincinin farkında olan, millî kültüre bağlı, toplumcu bireyler yetiştirmek partilerin programlarında farklı tonlardaki vurgularla yer almaktadır. Ancak bu iki farklı birey anlayışının neoliberalizmin tüm toplumsal ilişkilere, bireylerin duygu ve düşüncelerine hâkim olduğu bir ortamda çelişmesi kaçınılmaz görünmektedir. Çünkü neoliberalizm bireyi ve toplumu parçalı değil bir bütün olarak etkilemektedir. Örneğin Sennett'e (2014) göre yaşamakta olduğumuz esnek kapitalist kültür, bireyleri sadakatten, karşılıklı güven duygusundan, uzun soluklu toplumsal bağlardan ve paylaşma duygusundan uzaklaştırarak karakterinde aşınmalara yol açmakta ve insanları risk hesaplamaları ile yaşamak zorunda bırakmaktadır. Bu yaşama koşulları altında bireylerin toplumcu ve dayanışmacı düşünmesi, toplumsal ideallere sahip olabilmesi ise pek kolay değildir. Taşkın'a (2007) göre sağ siyasi geleneklerde kolektif davranma, millî düşünme, dayanışma ve birliktelik vurgusu ekonomiyle birlikte bütüncül biçimde değil, sadece kültürel ve siyasal açıdan yer almaktadır. Ekonomi eksenli politikaların bireyci ve çıkarıcı yönlerinin toplumsal kültürü ve sosyal hayatı "yozlaştırıcı" etkisinin dikkate alınmaması durumunda millî ve toplumcu öğelerin, duygusal düzlemde açığa çıkması mümkün olmakla birlikte, bireysel çıkarlar söz konusu olduğunda genel bir tutum ve davranışa dönüşmesi daha zor olabilir.

Neoliberalizm, Dardot ve Laval'a (2012) göre ekonominin dışında yaşamın tüm yönlerinde serbest piyasa kurallarının ve rekabetinin yer bulması, insanın kendi tercihleri ve becerileri ekseninde kendi sorumluluklarını taşımasını isteyen bir akılsallıktır. Bu akılsallık evrensellik iddiası taşıyarak çeşitli gelenek ve düşünce kalıplarının da üstüne çıkar. Neoliberalizm söz konusu akılsallığı toplumda etkin kılabilmek için klasik liberalizmin minimal devlet, bireyin özgür bırakılması ve müdahale edilmemesi düşüncesini tersine çevirerek devlete olumlu bir anlam yükler. Neoliberalizm devletten rekabetçi ve piyasa koşullarına göre hareket eden bireyler yetiştirmesini ve bu amaç doğrultusunda toplumsal koşulları oluşturmasını talep eder (Olssen vd., 2004, s. 136). İdeolojik olarak kendi kimliğini muhafazakâr-demokrat olarak tanımlayan AK Parti, demokratik sol ve cumhuriyetçi olarak tanımlayan CHP ve milliyetçi-muhafazakâr, demokrat ve liberal kimliğini öne çıkaran İYİ Parti'nin hedeflerinin birbirleriyle önemli ölçüde örtüştüğü ve neoliberalizmin temel ilkeleriyle uyumlu olduğu görülmektedir. Daha çok milliyetçi ideoloji temelinde siyaset yapan MHP'nin neoliberalizmin bazı anahtar kavramlarına sahip çıkması söz konusu üç partiyle yakınlaştığını göstermekle birlikte eğitimde özel sektörü teşvik ve küreselleşme konusunda sessiz kalması ve yerelleşme konusuna da uzak durması bu konuda farklılaşmasına yol açmaktadır. Ancak söz konusu dört siyasi partinin programları genel olarak ele alındığında AK Parti, CHP ve İYİ Parti kadar olmasa da MHP'nin de eğitime daha çok araçsal bir rol biçtiği, eğitim yoluyla kurulacak ilişkilerin şekillenmesinde neoliberal akılsallıkla uyumlu sayılabilecek bazı politikalara sahip olduğu görülmektedir. Öte yandan başta MHP olmak üzere HDP hariç tüm partilerin üniter devlet ve millî birlik üzerine farklı tonlarda olmak üzere benzer düşünceler dile getirmesi neoliberalizmin küreselleşme boyutuyla kısmen de olsa çelişebilmektedir.

Siyasi partilerin programlarındaki hedeflerin bazı temel noktalarda örtüşüyor olması neoliberalizmin siyaset anlayışına bir yansıması olarak kabul edilebilir. Bu partilerin farklı ideolojik söylemlerde bulunması ve günlük siyasi tartışmalarda birbirine zıt konularda yer almasına karşın programlarındaki bazı temel hedeflerin yakınlık göstermesi ilginç olmakla birlikte şaşırtıcı da değildir. Sennett (2011) yeni kapitalizmin tüketim kültürünün siyasete yansıdığını, "konsensüs siyaseti" adı altında benzer argümanlara sahip partilerin ayrıntılardaki farklarla güçlerini merkezileştirerek seçimde çok farklı partiler gibi bir algı yarattığını belirtmektedir. Türkiye'nin neoliberalleşme sürecinde siyaset de bu tespit doğrultusunda şekillenmiştir. Pamuk'un (2014, s. 265-268) belirttiği gibi 1980 yılından önce ekonomi alanında başlayan neoliberalleşme ekonominin dışındaki tüm alanlara yayılarak etkili olmuştur. 1980 darbesi ve neoliberalleşme Türkiye'de politik söylemin de değişmesine yol açmıştır. Farklı siyasal gruplar birbiriyle ve devletle çatışmak yerine etkileşime yönelmiş ve konsensüs arayışına girmiştir (Göle, 2011). Böylece partiler ideolojik çemberlerinin dışına çıkarak ütopyalarını daha geri planda bırakmışlar ve küresel sistemlerin koşullarına göre siyaset yapmayı tercih etmek durumunda kalmışlardır.

HDP söylemsel olarak diğer dört partiyle farklı düzeylerde olmak üzere ayrılmaktadır. Eğitim konusunda ifade ettiği kısıtlı hedeflerde diğer partilerin üzerinde durduğu rekabete, eğitimde özel sektörün teşvik edilmesine ve başarıya vurgu bulunmamaktadır. Aksine bu yöndeki politikalar eleştirilmekte, eğitim hizmetlerini tamamen kamunun yapması talep edilmektedir. Ekonomik yönden ele alındığında HDP neoliberalizme karşı sert ve sloganvari bir üslupla eleştiriler getirmektedir. Ancak HDP eğitimle ilgili olarak özellikle kültürel, etnik, cinsel ve dinsel açıdan güçlü biçimde çoğulculuk vurgusu yapmaktadır. Bu yönüyle modernitenin ulus devlet ve ulus devletin vatandaşlık anlayışına karşı durduğu ve postmodern bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Sol yelpazede yer almasına rağmen HDP'nin politikalarını sınıflar yerine kimlikler ve çoğulculuk üzerine kurması dikkat çekmektedir. HDP etnik, dinsel, cinsel ve cinsiyete dair yönelimlerin tanınması bağlamında durduğu çok kültürlülük noktasını ezilmişliğe karşı çıkış yolu olarak belirtmektedir. Modern siyasal anlayışın üst kimlikler altında ortaklaşma düşüncesine karşı biçimde alt kimlikler ve farklılıklar öne çıkarılarak siyaset yapılması postmodern teorisinin ürünüdür. Bununla birlikte çok kültürlü yaşamın ilk savunucuları liberteryenler olmuştur. Neoliberalizmin güçlenmesi sonrasında da birçok neoliberal düşünür ve aktör çok kültürlülüğü kullanışlı bularak benimsemiştir (Anık, 2018). Öte yandan farklılıklar ve kimlikler üzerine kurulan politikalar ile ulus devletçi

toplum modeline karşıtlık, neoliberalizmin genişleme stratejisinin bir parçası olarak görülmektedir (Özmen, 2013). Neoliberalizm sol partileri de dönüştürerek sınıf yerine toplumsal cinsiyet, etnik kimlikler ve çoğulculuk gibi farklı kimlikler üzerine politika üretmeye itmiş ve bilinen sol düşünceden farklılaştırmıştır (Okudan Dernek, 2014). Postmodern ideolojinin temeli olan sivil toplum, çoğulculuk ve farklılıklar üzerine yürütülen siyaset de egemen sınıfların hegemonyasına bir şekilde hizmet etmektedir (Güney, 2006). Çünkü ulus devletlerin güçlü olması ve milliyetçiliğe dayanan politikalar neoliberalizmin toplumların her noktasına ulaşabilmesine ve egemen olmasına engel olabilecek bir potansiyele sahiptir. Neoliberalizm insanların her türlü değeri özgürce kabullenmesini, sivil toplum kuruluşları vb. yapılarla uysallaştırılmasını ve büyük idealler etrafında bir araya gelmemesini amaçlar (Özmen, 2013). Dolayısıyla kimlik merkezli siyaset ve çok kültürlülük temelli politikalar neoliberalizmin bütün olarak anlaşılabilmesini zorlaştırarak parçalayıcı ve toplumsal mücadeleyi etkisizleştirici misyonuna güç verebilmektedir. HDP'nin sınıf siyasetine uzak durması ve postmodern temelde kimlik politikaları üretmesi nedeniyle eğitim politikalarının neoliberalizmi durduracak nitelikte olmadığı, aksine neoliberal toplumsallaşma sürecini sosyokültürel ve siyasal açıdan destekleyecek nitelikte olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- AK Parti. (2020). *AK Parti programı*. <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>
- AK Parti. (2019). *AK Parti tüzüğü*. <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-tuzugu/>
- Anık, M. (2018). Bir kimlik siyaseti olarak çokkültürcülük ve paradoksları. *Journal of International Social Research*, 11(55), 455-466. <https://doi.org/10.17719/jisr.20185537217>
- Ataay, F. (2015). Neoliberal reformlar, devletin yeniden yapılandırılması ve kamu hizmetlerinde dönüşüm. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 15(30), 20-39.
- Althusser, L. (1994). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İletişim.
- Aypay, A. (2015). *Eğitim politikası*. Pegem Akademi.
- Ayrangöl, Z. & Tekdere, M. (2016). Yerelleşme teorisinin analizi ve ekonomik parametreler üzerindeki rasyonalitesi. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 55-83.
- Balta Paker, E. (2005). Bitmeyen çocukluk, erken yetişkinlik ve yeni kapitalizm. *Birikim Dergisi*, 192, 20-29. <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-192-nisan-2005/2377/bitmeyen-cocukluk-erken-yetiskinlik-ve-yeni-kapitalizm/3332>
- Bayraktar, C. (2012). Keynes ve refah devleti. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 247-261.
- Baudrillard, J. (2010). *Tüketim toplumu*. Ayrıntı.
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş toplum*. Ayrıntı.
- Blau, J. (1989). Theories of the welfare state. *Social Service Review*, 63(1), 26-38. <https://doi.org/10.1086/603676>
- CHP. (2018). *Cumhuriyet Halk Partisi tüzüğü*. https://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf
- CHP. (2020). *CHP programı*. <https://chp.azureedge.net/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf>
- Dardot, P., & Laval, C. (2012). *Dünyanın yeni aklı: Neoliberal toplum üzerine deneme*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Freeman, M. (2015). Neoliberal policies and human rights. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2), 141-164.
- Foucault, M. (2015). *Biopolitikanın doğuşu*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Gambetti, Z. (2009). İktidarın dönüşen çehresi: Neoliberalizm, şiddet ve kurumsal siyasetin tasfiyesi. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40, 145-166.
- Göle, N. (2011). *Melez desenler, islam ve modernlik üzerine*. Metis.
- Gutek, G. L. (2001). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. Ütopya
- Güney, A. (2006). Postmodern ideoloji, siyasetten arınma süreci ve Türkiye'de siyaset. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 61(1), 175-200. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001387
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin durumu*. Metis.
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin kısa tarihi*. Sel Yayıncılık.
- Hayek, F. (2004). *Kölelik yolu*. Liberte.
- HDP. (2014). *Halkların Demokrasi Partisi tüzüğü*. <https://www.hdp.org.tr/tr/parti-tuzugu/10/>
- HDP. (2020) *HDP programı*. <https://hdp.org.tr/tr/parti-programi/8>
- İYİ Parti. (2019). *İYİ Parti tüzüğü*. <https://iyiparti.org.tr/Assets/Upload/iyiparti-tuzuk-20191004.pdf>
- İYİ Parti. (2020). *İYİ Parti programı*. <https://iyiparti.org.tr/Assets/Upload/iyi-parti-guncel-parti-program.pdf>
- Karcı, Ş. M. (2015). Küresel dinamikler etkisinde 2000'li yıllarda Türkiye'de kamu yönetimi ve demokratikleşme reformu. *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 30, 40-64.
- Keskin, N. E. (2008). *Dünya Bankası ve eğitimde yerelleşme: Kamu okullarında işletmecilik*. Küreselleşme ve Demokratikleşme Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı içinde (s. 617-624). Akdeniz Üniversitesi İİBF Yayını.
- Kızılloluk, H. (2007). Ekonominin eğitimin amaçları ve içeriği üzerindeki etkileri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(1), 21-30.
- Koçak, A. & Arun, Ö. (2006). İçerik analizi çalışmalarında örnekleme sorunu. *Selçuk İletişim*, 4(3), 21-28. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19013/200754>
- Köroğlu, A. (2012). Türkiye'de 1990'lı yıllarda ortaya çıkan siyasi liberalizm pratikleri. *İnsan ve Toplum*, 2(3), 119-138. <https://dx.doi.org/10.12658/human.society.2.3.M0042>
- Larner, W. (2006). Neoliberalism: Policy, ideology, governmentality. In M. D. Goede (Ed.), *International political economy and poststructural politics*. Palgrave Macmillan.
- MHP. (2009a). *MHP Parti programı, geleceğe doğru*. http://mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf
- MHP. (2009b). *Milliyetçi Hareket Partisi parti tüzüğü*. https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_tuzugu_2009_opt.pdf
- Neuman, W. L. (2007). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar (Cilt II)*. Yayımcısı.
- Neuendorf, K. A., & Kumar, A. (2016). Content analysis. In G. Mazzoleni (Ed.), *The international encyclopedia of political communication* (pp. 1-10). John Wiley & Sons Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118541555.wbiepc065>
- Okudan Dernek, K. (2014). Neoliberalizm, kimlik siyaseti ve siyasal partiler. *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 28, 71-83.
- Olssen, M., Codd, J., & O'Neill, A. M. (2004). *Education policy: Globalization, citizenship and democracy*. Sage.

- Ömür, Y. E. (2016). Eğitimde neoliberal yerelleşme ve eleştirisi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 10-25.
- Örs, H. B. (2015). *19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Özdemir, E. & Atılğan, G. (2018). Siyasal partiler. E. A. Aytekin & G. Atılğan (Ed.), *Siyaset bilimi: Kavramlar, ideolojiler, disiplinler içinde* (s. 239-251). Yordam Kitap.
- Özmen, Ü. (2013). Yenisi çıkana kadar eski kimliğinizle idare edeceksiniz. *Eleştirel Pedagoji*, 27, 38-42.
- Pamuk, Ş. (2014). *Türkiye'nin 200 yıllık iktisadi tarihi*. İş Bankası Yayınları.
- Sennett, R. (2011). *Yeni kapitalizm kültürü*. Ayrıntı.
- Sennett, R. (2014). *Karakter aşınması*. Ayrıntı.
- Smith, D. G. (1968). Liberalism. In D. L. Sills (Ed.), *International encyclopedia of the social sciences* (pp. 276-282). Mac Millan.
- Taşkın, Y. (2007). *Milliyetçi muhafazakâr entelijansiya*. İletişim.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2020). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Terkan, B. (2010). Siyasi partilerin kadına ilişkin söylem ve politikaları (AKP ve CHP örneği). *Selçuk İletişim*, 6(2), 115-136.
- Usta, M. E. (2015). Siyasi parti programlarına göre eğitim politikaları. *TYB AKADEMİ Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 55-73.
- Yargıtay. (2020). *Faaliyette olan siyasi partiler*. <https://www.yargitaycb.gov.tr/kategori/108/faaliyette-olan-siyasi-partiler>
- Yayla, A. (2002). *Liberalizm*. Liberte.
- Yayla, A. (2014). *Liberal bakışlar*. Profil Yay.

EXTENDED ABSTRACT

1. INTRODUCTION

Neoliberalism is a set of policies that affect all aspects of individual and social life. In a neoliberal society, individuals not only in their economic relations but in every aspect of their lives act as a company (Dardot & Laval, 2012, p. 1; Foucault, 2015, p. 200). Neoliberals argue that competition must extend to all social relations. They want everyone to be entrepreneurial, competitive, and productive, and each individual to be in a position to manage themselves (Foucault, 2015, p. 128). A neoliberal society is an individualized society. Every individual is obliged to take precautions against uncertainties and risks. Neoliberalism advocates that other people do not take responsibility for overcoming negativity or inequality (Foucault, 2015, p. 125). According to Olssen et al. (2004), neoliberalism requires states to encourage competition and private initiatives. Neoliberalism adopts a decentralized policy in which the center shares its powers with non-governmental organizations and the private sector rather than strong central administrations. This policy is realized by transferring a significant part of public powers to local administrations or the private sector (Keskin, 2008). Neoliberalism places great emphasis on education. Education is an important tool for society to be transformed. Support is requested from the state in this direction. While the state tends to construct schools to adapt to the market mechanism and competition, students and families become consumers of education (Dardot & Laval, 2012, pp. 276-277). In neoliberalism, students are considered successful as they adapt to market conditions (Balta, 2005). Knowledge, abilities, attitudes, and all individual possibilities are seen as capital (Foucault, 2015).

The aim of this study is to examine the educational goals of political parties in the context of neoliberalism. As a result of the analysis, the relationship between the educational policies of the parties and neoliberalism was revealed; similarities and differences between the parties are determined.

2. METHOD

Content analysis, which is one of the qualitative research methods, was used in this study. The analyzed data were coded and interpreted under categories and themes. In this study, only the AK Party, CHP, MHP, IYI Party, and HDP, a group in the Grand National Assembly of Turkey, were included. Only official programs of these parties were included in the research.

3. FINDINGS, DISCUSSION AND RESULTS

The importance of talent and success is emphasized in the AK Party program. It is stated that the students will receive education according to their abilities. AK Party attaches importance to the effectiveness of the private sector in education and prefers localization instead of centralized administration. The strong emphasis on talent and success in the CHP program is remarkable. CHP states that exams will be held to measure talent and success. CHP demonstrates a positive approach to encourage the private sector and to cooperate with the private sector. CHP states that it will take into account the criteria of international organizations in structuring higher education. In addition, CHP supports national values, sharing, and partially centralized understanding. In the MHP program, the emphasis on nationalism and unitary state is very strong. There is opposition to localization policies. On the other hand, MHP states that universities will be structured in a way to compete in the international arena, cooperate with the private sector, and give importance to educating entrepreneurial and talented individuals. MHP states that the new generations will be raised to have Kemalist, contemporary and national values. In the program of the IYI Party, goals related to education are discussed separately at each level, from pre-school to higher education. It has been determined that the educational objectives in the program are based on economic benefits, and people are mostly seen as human capital. Besides having compatible ideas with the neoliberal policy, IYI Party also has political and social nationalist goals. Popular goals such as the emphasis on talents, entrepreneurship and coding training, and the curriculum based on individual differences were drawn attention in the program. IYI Party's views on cooperation with the private sector are also in a very positive direction. HDP claims that there is oppression, cruelty, exploitation, and discrimination. HDP states that this oppression is fed by ideologies such as capitalism, nationalism, and conservatism. HDP advocates free education and expresses that it stands against the economic aspect of neoliberalism. However, HDP uses a socio-culturally post-modernist language. It criticizes the unitary state structure. It highlights ethnic, religious, sectarian, cultural, and sexual identities. Contrary to the discourse of common citizenship and unity, it develops a policy on multiculturalism.

AK Party, CHP, MHP, and IYI Party directly and indirectly emphasize the concepts such as "success", "entrepreneurship", "human capital", "productivity", "competition", "talent" and "collaboration with the private sector". These concepts are compatible with the policies neoliberalism wants to spread. Besides, these concepts reflect an economically based and benefit-oriented perspective. Socially and individually, the AK Party and CHP want to build a pluralistic, democratic, free-thinking, and questioning society. CHP emphasizes an educational

understanding in the context of Atatürk's principles and secularism. The MHP, on the other hand, placed more emphasis on loyalty to the unitary state, national awareness, and ensuring the continuity of Turkish culture. In this aspect, it partially diverges from neoliberalism. It is seen that the IYI Party has set nationalist goals in its program, though not as much as the MHP. However, there is a great similarity in the basic policies of all parties. These policies are also compatible with neoliberalism. Neoliberalism demands that free-market rules and competition take place in all aspects of life. Neoliberalism claims to be universal by rising above traditions and thought patterns (Dardot & Laval, 2012). Therefore, although these four parties have educational policies on a national and cultural basis, neoliberal policies will have stronger effects. The overlapping of the goals in the programs of political parties at some fundamental points is a reflection of neoliberalism's understanding of politics. Sennett (2011) states that the consumption culture of new capitalism is reflected in politics and creates a "consensus politics". Pamuk (2014, pp. 265-268) states that neo-liberalization, which started in the field of the economy before 1980, spread to all fields except the economy. The neoliberal process that began after the 1980 military coup has led to a change in political discourse in Turkey. Different political groups have sought consensus by moving towards interaction rather than conflicting with each other and the state (Göle, 2011).

In the economic context, HDP brings harsh criticism of neoliberalism. It is possible to say that the Party, which has a rigid statement, is against neoliberalism in an economic context. However, regarding education, the party emphasizes pluralism, especially in terms of cultural, ethnic, sexual and religious aspects, and stands against modernity and the nation-state model. HDP stands against modernity and the nation-state model. In this sense, it has a postmodern stance. HDP adopts a multiculturalist ideology that emphasizes all kinds of differences instead of class politics. Policies based on difference and rejecting the model of nation-state society are part of neoliberalism's expansion strategy. (Özmen, 2013). Policies with an emphasis on civil society, pluralism, and diversity are postmodern. These postmodern policies also serve the hegemony of the ruling classes (Güney, 2006). Therefore, it is possible to say that HDP's social and cultural policies are compatible with neoliberalism.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada insanlardan veri toplanmamış, tüm veriler hazır dokümanlardan elde edilmiştir. Bu nedenle araştırma herhangi bir onayı gerektirmediğinden onay alınmamış, ancak çalışma sürecinde "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerektiği belirtilen bütün kurallara titizlikle uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırmacının mevcut araştırmaya katkı oranı %100'dür.

Yazar: Araştırmanın tasarlanmasından raporlaştırmasına kadar bütün süreçlerden sorumludur.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır.